

Arhimandrit Zaharia Zaharou

Omul – ținta cercetării dumnezeiești

*Ce este omul, că l-ai mărit pe el sau că iei aminte spre el?
De ce îl cercetezi în fiecare dimineață și de ce îl urmărești
în orice clipă? [...] De ce m-ai luat țintă pentru
săgețile Tale? (Iov 7, 17-20)*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ZAHARIA ZAHAROU, arhimandrit

Omul - ținta cercetării dumnezeiești = Man, target of God /
Arhimandrit Zaharia Zaharou; trad.: monahia Porfirie și
monahia Tecla. - Iași: Doxologia, 2016

ISBN 978-606-666-585-8

I. Porfirie, monahie (trad.)

II. Tecla, monahie (trad.)

2

© 2016 World copyright of Archimandrite Zacharias (Zacharou's) text

«MAN, TARGET OF GOD» (cf. Job 7:17-18)

Essex, Great Britain (2015)

[ISBN 978-1-909649-03-3]

STAVROPEGIC MONASTERY OF ST JOHN THE BAPTIST, ESSEX, G.B.

No translations to be made from the original or translations of the original
without written permission from the Monastery.

© 2016 of the present edition

Doxologia Publishing House, Str. Cuza Vodă nr. 51, Iași, Romania

© 2016 of this translation

STAVROPEGIC MONASTERY OF ST JOHN THE BAPTIST

TOLLESHUNT KNIGHTS, by MALDON

ESSEX, CM9 8EZ G.B.

© Editura DOXOLOGIA, 2016

ISBN: 978-606-666-585-8

Arhimandrit Zaharia Zaharou

Omul – ținta cercetării dumnezeiești

*Ce este omul, că l-ai mărit pe el sau că iei aminte spre el?
De ce îl cercetezi în fiecare dimineață și de ce îl urmărești
în orice clipă? [...] De ce m-ai luat țintă pentru
săgețile Tale? (Iov 7, 17-20)*

Traducere din limba engleză de
Monahia Porfirie și Monahia Tecla

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA
Iași, 2016

Nota traducătorului:

În traducerea în limba română a cărții *Omul - ținta cercetării dumnezeiești*, am folosit, în general, ca referință pentru citatele din Sfânta Scriptură, Biblia publicată de EIBMBOR, ediția 2005. Ori de câte ori am apelat la o altă variantă de traducere, am menționat acest lucru în notele de subsol.

Cuprins

Introducere	7
-------------------	---

DUMNEZEUL PĂRINȚILOR NOȘTRI

1. „Eu sunt Cel ce sunt”: Descoperirea Persoanei lui Hristos în viața Părintelui Sofronie	23
2. Persoana – rodul contemplării luminii nezidite	51
3. Chipul persoanei la Sfântul Siluan	71

HRISTOS, PĂRINTELE VEACULUI CE VA SĂ FIE

4. Teologia ca stare duhovnicească	93
5. Principiul ipostatic – un dar unic al Dumnezeului și Ziditorului nostru Cel în Treime	115
6. Modul ipostatic de ființare în viața și slujirea Părintelui Sofronie	137

CUNOSCUTE MI-AI FĂCUT MIE CĂILE VIETII

7. Calea devenirii întru persoană	157
8. Împlinirea omului ca persoană prin nevoița ascultării	182
9. Numele dumnezeiesc și rugăciunea ipostatică	205
10. Lacrimile – tămăduirea persoanei	221

Epilog

Despre principiul personal	238
----------------------------------	-----

Indice de termeni scripturistici	257
--	-----

Introducere

*„Ce este omul, că l-ai mărit pe el sau că iei aminte spre el?
De ce îl cercetezi în fiecare dimineață și de ce îl urmărești
în orice clipă? [...] De ce m-ai luat țintă
pentru săgețile Tale?”¹*

Domnul este mereu aproape, mereu lângă noi, cercetându-ne în fiecare zi și în fiecare clipă. Fericit este omul care-l înțelege cercetarea! Grija și preocuparea lui Dumnezeu față de făptura Lui se vădesc în crucea pe care i-o hărăzește, prin care omul devine ținta proniciei dumnezeiești. Dacă omul primește de bunăvoie această cruce, atunci el se face prieten al crucii, pildă și semn pentru cei din generația sa.

Însă care este acea putere dinlăuntru omului ce-i îngăduie să devină ținta cercetării dumnezeiești? Principiul ipostatic este însușirea pe care Dumnezeu ne-a dăruit-o atunci când ne-a zidit după chipul și după asemănarea Lui, ca să putem primi creșterea în Dumnezeu. El este puțința omului de a se deschide cercetării harului dumnezeiesc și de a păstra înlăuntru său urmele acestui har. Principiul personal este „locul” din inima adâncă a omului unde se arată lumina cea nezidită a Feței Domnului și unde Dumnezeu vorbește cu omul. Dacă nu am avea în noi măcar o fărâmă din asemănarea cu Dumnezeu, nu am putea ști nimic despre El; însă Domnul ne-a zidit în așa fel încât să-L putem cunoaște și să putem păstra urmele prezenței Sale. Atunci când ne luăm crucea, care este

¹ Cf. Iov 7, 17-20.

pecetea chipului Său asupra noastră, Domnul revarsă peste ea energiile Sale, astfel încât aceste urme se întipăresc pentru totdeauna înlăuntrul nostru. În felul acesta putem ajunge la asemănarea nestrămutată cu El și putem spune și noi în numele Lui: „Acum, Hristoase al meu, în Tine și cu Tine – și eu sunt”².

Hristos este strălucirea slavei Tatălui și chipul Persoanei, al Ipostasului Său³. În mod asemănător, ipostasul nostru, care este esența, însăși ființa noastră, este zidit după chipul lui Hristos, Ipostasul cel adevărat, Care S-a descoperit pe Sine ca „EU SUNT CEL CE SUNT”⁴. În El se cuprinde tot ceea ce este dumnezeiesc și tot ceea ce este omenesc. Iubind pe ai Săi cei din lume, până la sfârșit i-a iubit și Și-a dat viața pentru mântuirea lumii⁵. Dragostea „până la sfârșit” este conținutul Persoanei dumnezeiești. Nimeni nu L-a văzut vreodată pe Dumnezeu Tatăl⁶, însă Fiul L-a arătat lumii, pentru că El este chipul Tatălui. În același fel, Duhul Sfânt ne descoperă chipul Fiului, căci Duhul este Cel ce face ca Hristos să ia chip în inima omului.

Chiar mai înainte de Întruparea, Crucea și Răstignirea Domnului, Duhul Sfânt a descoperit prorocilor Vechiului Testament semnele venirii lui Hristos. Adumbrit de harul Duhului Sfânt, Prorocul David a izbutit să pătrundă și să înfățișeze în cuvinte cele mai înalte gânduri dumnezeiești, înaintevestind întreaga cale a lui Hristos și fiecare stadiu în relația noastră cu El. Prin darul său de a vorbi în chip nemijlocit cu Dumnezeu, el a devenit conștient de principiul personal dinlăuntrul lui, astfel încât a fost în măsură să-l numească: „Nu

² Arhimadritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, trad. Ierom. Rafail Noica, Ed. Sophia, București, 2005, p. 383.

³ Cf. Evr. 1, 3. Cuvântul „ipostas” este folosit în originalul grecesc.

⁴ Ieș. 3, 14.

⁵ Cf. In 13, 1.

⁶ In 1, 18; I In 4, 12.

sunt ascunse de Tine oasele mele, pe care le-ai făcut întru ascuns, nici ființa mea [ipostasul] pe care ai urzit-o ca în cele mai de jos ale pământului”⁷.

Deși au fost clipe când Prorocul David a fost în măsură să înțeleagă și să pătrundă cu mintea adevăratul ipostas dinlăuntrul lui, totuși acesta nu se descoperise încă pe deplin, căci Hristos nu Se întrupase încă. Aceasta înseamnă că viziunea lui nu era desăvârșită, nici statornică, nefiind totdeauna în stare să rămână credincios descoperirilor dumnezeiești. Atunci când Duhul Sfânt l-a părăsit, el a început să-și caute mângâierea în oamenii din jurul lui și a căzut în păcatul desfrânării cu Batșeba, ucigându-l pe Urie, soțul acesteia. Înțelegându-și însă căderea, Prorocul s-a dat pe sine unei pocăințe nemângâiate, strigând neîncetat către Dumnezeu și rugându-L să-i dea a cunoaște din nou ceea ce pierduse. El a stat mut înaintea Domnului până ce inima i s-a „înfierbântat înlăuntrul său”⁸ și, osândindu-se pe sine și pe tot omul împreună cu el ca fiind deșertăciune⁹, s-a pogorât de bunăvoie în iad, spunând Domnului: „Ființa mea [ipostasul] este ca o nimica înaintea Ta”¹⁰. Numai atunci când sufletul i s-a smerit întru totul, Domnul l-a mângâiat, îngăduindu-i să întrezărească în lumina Feței Sale o licărire a chipului său reînnoit: „Și acum cine este tăria mea de a îndura? Oare, nu Domnul? Și ființa mea [ipostasul] e de la Tine”¹¹.

Ipostasul dumnezeiesc al lui Hristos este, de asemenea, prefigurat în diferiți psalmi care vorbesc despre David ca

⁷ Ps. 138, 15.

⁸ Cf. Ps. 38.

⁹ Cf. Ps. 38, 8.

¹⁰ Ps. 38, 5, în versiunea diortosită după Septuaginta de IPS Bartolomeu Valeriu Anania, Ed. Renașterea, 2009. Gr.: ἡ ὑπόστασις μου ὡσεὶ οὐθὲν ἐνώπιόν σου.

¹¹ Ps. 38, 11, în traducerea IPS Bartolomeu Anania. Gr.: καὶ νῦν τίς ἡ ὑπομονή μου οὐχὶ ὁ κύριος καὶ ἡ ὑπόστασις μου παρὰ σοῦ ἐστιν.

despre Unsul lui Dumnezeu (Hristos). Acești psalmi prorocesc că El va „purta în sânul său ocară multor neamuri”¹², că va fi prigonit și Se va pogorî la iad: „Cine este omul ca să trăiască și să nu vadă moartea și să-și izbăvească sufletul său din mâna iadului?”¹³. În ei este prefigurată chiar și rugăciunea atotcuprinzătoare, ipostatică, a lui Hristos, atunci când a adus cu strigăt și cu lacrimi cereri și rugăciuni către Dumnezeu, ca să-L mântuiască pe El și întreg neamul omenesc: „Până când, Doamne, Te vei întoarce? ... Adu-Ți aminte de ființa mea [ipostasul]; oare, în deșert ai zidit pe toți fiii oamenilor? Cine este omul ca să trăiască și să nu vadă moartea ...?”¹⁴

Prorocul David a fost în măsură a vesti calea lui Hristos, chiar și pogorârea Lui la iad, deși nu cunoștea încă pe deplin puterea Învierii Sale. În chip asemănător, înainte de Pogorârea Duhului Sfânt, apostolii au fost cuprinși de îndoială și, în fața morții, s-au lăsat pradă fricii și s-au lepădat de Învățătorul lor. Numai la Cincizecime, când Duhul Sfânt S-a sălășluit în însuși trupul și în firea apostolilor, Biserica a primit ca moștenire nestrămutată descoperirea persoanei, ce fusese mai înainte cunoscută de Prorocul David. Atunci când limbile de foc s-au pogorât peste cei adunați în camera de sus, fiecare apostol a devenit un martor adevărat al iubirii dumnezeiești, un ipostas uman unic și desăvârșit. Astfel, descoperirea Dumnezeului personal lui Moise ca „EU SUNT CEL CE SUNT” s-a împlinit și desăvârșit în taina Cincizecimii¹⁵. În această zi, aceeași revărsare a Duhului Sfânt pe care Dumnezeu o pogorâse peste Muntele Sinai a fost dăruită ca stare permanentă apostolilor și credincioșilor din Biserica primară.

¹² Ps. 88, 49.

¹³ Ps. 88, 47. Pentru pogorârea Lui vezi Ps. 29, 4; Ps. 39, 2; Ps. 15, 10. Pentru pătimirea Lui vezi Ps. 88, 37-47.

¹⁴ Cf. Ps. 88, 45-47. Gr.: μνήσθητι τίς μου ἡ ὑπόστασις μὴ γὰρ ματαίως ἔκτισας πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.

¹⁵ Cf. Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 378.

Din ziua Cincizecimii, toți Sfinții Apostoli Îl purtau înlăuntrul lor pe Duhul Sfânt-Mângâietorul, Care grăia în inima lor cuvântul lui Dumnezeu și le lărgea ființa ca să cuprindă într-înșa toate popoarele pământului. Astfel, atunci când ei au mers „până la marginile pământului”¹⁶ ca să-L propovăduiască pe Hristos, cei pe care i-au adus la credință au putut recunoaște în glasul fiecărui apostol pe cineva înrudit lor, cineva care îi iubea și îi purta mereu înlăuntrul său. Văpaia Duhului Sfânt i-a desăvârșit pe apostoli ca persoane, așa încât toate neamurile pământului au devenit conținutul ipostasului lor. De atunci cuvântul lui Dumnezeu nu a încetat să se descopere omului, împlinindu-și lucrarea în viața tuturor sfinților Bisericii și făcându-l pe om asemenea lui Dumnezeu prin har¹⁷.

În vremea noastră, aceeași descoperire a căii ipostasului dumnezeiesc al lui Hristos, de care s-au învrednicit Prorocii și Sfinții Apostoli, i-a fost dată și Sfântului Siluan atunci când a auzit glasul Domnului în Duhul Sfânt, zicându-i: „Ține-ți mintea în iad și nu deznădăjdui”¹⁸. Acest cuvânt l-a învățat cum să se nevoiască pentru a ajunge la cunoașterea căii lui Hristos, pentru a-L putea cunoaște pe Hristos întreg. Întocmai cum Hristos Și-a luat crucea și S-a pogorât de bunăvoie la iad, la fel și sfinții lui Dumnezeu, mai devreme sau mai târziu, vor trebui să-și ia crucea și să se pogoare în adâncul iadului, însă nu ca să piară, ci ca să cunoască toată măreția căii Domnului și să pătrundă în taina arătării Sale chiar și în iad. Dacă ne osândim pe noi înșine de bunăvoie la chinurile iadului, atunci suntem inițiați în taina pogorării lui Hristos la iad și vom fi în stare să-L întâlnim și să rămânem alături de El în orice împrejurare a vieții noastre. Dacă strigăm la Dumnezeu din adâncul ființei noastre atunci când suntem copleșiți de durere, aceasta poate

¹⁶ Cf. Fapte 1, 8.

¹⁷ Vezi Arhimandritul Sofronie, *Cuviosul Siluan Athonitul*, trad. Ierom. Rafail Noica, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2009, p. 234.

¹⁸ *Ibidem*, p. 46.

deveni, prin lucrarea Duhului Sfânt, o binecuvântată deznădejde care ne desprinde de orice lucru zidit și ne unește pe veci cu Domnul.

După cum arată în chip limpede cuvântul Sfântului Siluan, a ne ține mintea în iad nu înseamnă nicidecum a ne lăsa pradă unei cumplite deznădejdi, ci mai degrabă a „crede cu nădejde împotriva oricărei nădejdi”¹⁹. Această deznădejde harică este cu adevărat binecuvântată atunci când dă naștere unui puternic strigăt de pocăință către Dumnezeu, când omul, văzându-și viața amenințată de păcat și de moarte, nu se predă, ci strigă din străfundurile ființei sale către Cel ce poate învia și morții. Deznădejdea harică se cunoaște după rugăciunea pe care o insuflă: dacă dă naștere unui strigăt puternic către Dumnezeu, înseamnă că este de la Duhul Sfânt. Dacă atunci când suntem amenințați de moarte aflăm puterea să ne punem toată nădejdea în Cel ce S-a pogorât la iad pentru noi, înseamnă că legătura noastră cu El este mai puternică decât moartea și putem spune și noi împreună cu Apostolul Ioan: „Aceasta este biruința prin care am biruit lumea: credința noastră”²⁰. Cuvântul Domnului către Sfântul Siluan ne învață cum să aflăm această putere a credinței, astfel încât să putem și noi cunoaște pe de-a-ntregul calea lui Hristos și să devenim asemenea Lui, persoane adevărate, păstrând legătura dragostei cu El în orice împrejurare, chiar și sub amenințarea morții și a iadului. Atunci Îl vom cunoaște pe Acela pe Care Îl urmăm și vom ști că Îi aparținem lui Hristos, Unsul lui Dumnezeu, Cel ce ne-a arătat calea cea desăvârșită din care izvorăsc toate darurile Duhului Sfânt.

De fiecare dată când vorbea despre principiul personal, Părintele Sofronie zugrăvea de fapt chipul duhovnicesc al Sta-rețului său, Sfântul Siluan. Prin aceasta el a urmat pilda Sfinților

¹⁹ Cf. Rom. 4, 18.

²⁰ Cf. I In 5, 4.

Apostoli și Evangheliști, care nu ne-au transmis numai poruncile lui Hristos, ci au descris evenimentele vieții Lui, zugrăvind-I chipul și înfățișându-L ca pe o Persoană vie. Potrivit învățaturii Părintelui Sofronie, principiul ipostatic nu poate fi cunoscut decât prin legătura cu o persoană în care acesta s-a vădit pe deplin. Astfel, principiul personal se transmite întotdeauna de la persoană la persoană, de la apostol la ucenic, de la părinte la fiu duhovnicesc. El se hrănește și se desăvârșește prin această relație duhovnicească, prin rugăciunea, cuvântul și pilda de viață a părintelui duhovnicesc.

Având mereu înaintea ochilor pilda Starețului său, Sfântul Siluan, Părintele Sofronie vorbește despre șase trăsături principale ale celui ce și-a desăvârșit principiul ipostatic.

În primul rând, cel ce a devenit persoană adevărată nu este „fără de certare”²¹, ci este „învățat de Dumnezeu”²², adică a cunoscut din cercare toate cele trei perioade ale vieții duhovnicești²³. În prima perioadă el a primit harul cel dintâi și chemarea de a fi ucenic al singurului Învățător adevărat, Hristos. În cea de-a doua perioadă a înfruntat greaua încercare a retragerii harului și a dus o luptă titanică pentru redobândirea lui. În ultima perioadă, darul Duhului Sfânt, pe care îl primise la început ca pe o bogăție „nedreaptă”²⁴, devine moștenirea lui legitimă și nestrămutată. Cel ce a trecut în chip drept prin toate perioadele vieții duhovnicești și L-a încredințat pe Dumnezeu de dragostea lui sinceră față de El, acela devine cu adevărat om duhovnicesc, după cum spune Sfântul Apostol Pavel în Întâia sa Epistolă către Corinteni²⁵. El a dobândit harul înfierii și este, astfel, în măsură să judece toate trăirile vieții duhovnicești, deosebind lucrurile zidite de cele nezidite și

²¹ Evr. 12, 8.

²² In 6, 45; I Tes. 4, 9.

²³ Vezi cap. 7.

²⁴ Cf. Lc. 16, 11.

²⁵ I Cor. 2, 15.

gândurile vrăjmașului de gândurile lui Dumnezeu. Nimic nu-l mai poate surprinde în viața duhovnicească. Un astfel de om nu poate fi judecat de nimeni, căci este precum „vântul care suflă unde voiește”²⁶.

A doua trăsătură a persoanei este rugăciunea curată, pe care omul o primește după ce a cunoscut certarea Domnului și s-a învrednicit de învățătura Lui. Rugăciunea curată este starea dumnezeiască în care cel ce se roagă nu știe dacă este în trup sau în afară de trup²⁷. Atunci când omul îndură cu răbdare toate încercările vieții duhovnicești, el va primi, mai devreme sau mai târziu, cercetarea Domnului. Părintele Sofronie ne-a mărturisit odată: „Este de ajuns să fim răpiți o singură dată în lumea de sus, și toate tainele ni se vor dezvălui și fiecare problemă din viața aceasta își va găsi rezolvarea în lumina vieții ce va să fie”.

Darul rugăciunii curate îl înzestreață pe om cu o smerenie negrăită, pentru că s-a învrednicit să vadă chipul blând și smerit al Domnului Iisus. Potrivit Părintelui Sofronie, această smerenie harică este cea de-a treia trăsătură caracteristică a persoanei. După ce L-a văzut pe Domnul față către Față, omul nu se mai compară pe sine cu semenii lui muritori, ci cu arhetipul său, cu Hristos. El strigă și se tânguiește, cuprins de rușine, pentru că nu este în stare să ajungă la măsura Omului Hristos, omul cel desăvârșit, pe care Dumnezeu, mai înainte de veci, voise să-l zidească pe pământ. Smerenia harică este dăruită sfinților care au văzut slava lui Hristos, astfel încât ei să păstreze legătura dragostei cu El și să primească valurile harului Său fără slăbire ori împuținare, după cum spune Sfântul Efrem Sirul²⁸.

²⁶ In 3, 8.

²⁷ Cf. II Cor. 12, 2.

²⁸ Citat în Sfântul Ioan Scărarul, *Scara*, în *Filocalia*, vol. 9, Cuvântul XXIX, 5, Ed. IBMBOR, București, 1980, p. 420.

Cea de-a patra caracteristică a persoanei este pocăința ontologică, adică pocăința universală pentru întreaga lume. Există două trepte ale pocăinței: pocăința personală și pocăința ontologică. În prima perioadă a vieții duhovnicești, omul aduce pocăință pentru propriile lui păcate și fărădelegi, vărsând multe lacrimi și strigând cu glas mare către Dumnezeu, cerându-I să-l tămăduiască de rănilor păcatului. Mai târziu, însă, când primește tămăduire, ochiul lăuntric i se limpezește, dobândește vedere duhovnicească și începe să privească cu milă la lumea înconjurătoare și să suspine, zicând: „O Doamne, lumea aceasta nu Te cunoaște pe Tine²⁹. Dăruiește acest har fiecărei făpturi, fiecărui om care vine în lume”. Atunci omul începe să aducă pocăință pentru întregul Adam, iar strigătul său devine, după cum spune Părintele Sofronie, un strigăt universal³⁰. Acest strigăt este de mare preț înaintea lui Dumnezeu, pentru că omul se roagă nu numai pentru sine și pentru păcatele sale, ci pentru greșelile tuturor semenilor lui. Uneori strigătul său este plin de îndrăzneală, ca în cazul lui Iov, care s-a certat cu Dumnezeu, însă nu dintr-o pornire egoistă, ci din dorința de a cerceta toate gândurile tainice ale Dumnezeirii. În chip asemănător, Moise s-a luptat cu Dumnezeu, mijlocind pentru poporul lui, pentru ca Domnul să nu-i pedepsească după păcatele lor. El a înfruntat fățiș netrupeștile puteri, zicând: „Ia aminte, cerule, și voi grăi!”³¹ și L-a constrâns pe Dumnezeu să-i ierte pe israeliți, fiind gata să împărtășească cu ei aceeași soartă și pedeapsă: „De vrei să le ierți păcatul acesta, iartă-i; iar de nu, șterge-mă și pe mine din cartea Ta, în care m-ai scris!”³². Așijderea, Sfântul Pavel, în Epistola sa către Romani, a cerut să fie el însuși anatema de la Hristos, pentru ca cei de un neam cu el să se mântuiască³³.

²⁹ Cf. In 17, 25.

³⁰ Cf. Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, p. 290.

³¹ Deut. 32, 1.

³² Ieș. 32, 31-32.

³³ Cf. Rom. 9, 3.